

המלחמה הקרה הבאה

דוד חזוני

מלחמה קרה חדשה מתרגשת ובאה עלינו. אמנם ברית-המועצות חדלה מלהתקיים, אך אויביה של הדמוקרטיה המערבית, בתמיכת צָבֵר של מדינות, מפלגות, צבאות גרילה וארגוני טרור איסלאמיים וערביים החלו זה מכבר לפעול יחד בתיאום ובנחישות המזכירים את האיום הסובייטי: לא רק במימנם, בהכשרתם ובחימושם של אלו השואפים להביא למפלגתה של הדמוקרטיה; לא רק בהתקפות מחרידות על ישראל, על ארצות-הברית ועל בעלות בריתן ברחבי העולם; לא רק בניסיון להשתלט על אמצעים טכנולוגיים שיעמידו בסכנה את חייו של כל אזרח במערב; אלא גם בטיפוח חזון ברור של מאבק מתמיד, חסר פשרות ובסופו של דבר מוצלח נגד המערב – חזון המבוטא בצלילות, בעקביות, וביעילות ברוטלית. בהירות קונצפטואלית אסטרטגית זו היא שמעניקה יתרון מסוים לאויבי המערב, חרף נחיתותם המספרית הניכרת בכוח אדם, באמצעים ובנשק. מטהרן ועד לצור, מצ'צ'ניה ועד לפיליפינים, מדרום עיראק ועד להרי אפגניסטן ובמדרסות של לונדון, של פריז ושל קהיר, מאוחדים כוחות אלו במטרתם להכניע את המערב, על אורחות חייו, דרכיו הפוליטיות ושאיפותיו לחופש ולחירות. הודות לאותה בהירות הם צוברים מדי יום כוחות

ומשאבים ומושכים אליהם בעלי ברית חדשים מחוץ לעולם האיסלאמי: בוונצואלה, בדרום אפריקה, בצפון קוריאה.

בראש החזית ניצבת כמובן איראן. למרות המחיר העצום שגובה מדיניות זו מכלכלתה, יצאה אותה ידית המערב לשעבר למערכה בלתי מתפשרת שמטרתה למצב את עצמה כמעצמה עולמית: באמצעות הזרמה מסיבית של כסף, ציוד, הכשרה וכוח אדם לגורמי טרור הפועלים בלבנון (חיזבאללה), ברשות הפלסטינית (חמאס והג'יהאד האיסלאמי), ובמסגרת ההתקוממויות הסוניות והשיעיות כאחת בעיראק; בקיום מאבק עיקש להשגת נשק גרעיני, טילים ארוכי טווח ותכנית חלל; תוך הגדלה חסרת פרופורציה של כוחה הצבאי וצבירת מאגרים עצומים של נשק כימי וביולוגי; בנקיטת יזמות דיפלומטיות ברחבי העולם; ובניהול מאבק אידיאולוגי נגד הדמוקרטיה, הציונות וזכר השואה. בעיני תומכי האיסלאם הקיצוני והג'יהאד הפוליטי הייתה איראן לבירת הבהירות.

המערב, לעומת זאת, חסר חזון בהיר שכזה. שאלת המעורבות האמריקנית בעיראק הפכה לנושא כאוב ביותר בארצות־הברית, ורבים רואים בה כישלון נוסח וייטנאם הגובה לשוא את חייהם של אלפי אמריקנים בהעדר דרך ברורה לקבוע ניצחון או הפסד בעימות. גישת מדינות המערב מגלה סלחנות והשלמה עם שאיפות העולם הפונדמנטליסטי: צלצול פעמוני הבחירות לקונגרס של 2006 עדיין מהדהד באוזני האמריקנים ומקשה עליהם לשמוע את קולות המואזינים במזרח התיכון הקוראים למאמינים לנצל את חולשת המערב. אשר לאירופים, הם מצדם ממשיכים לתור אחר "פתרונות דיפלומטיים" בעודם מתמודדים בארצותיהם הם מול זרמים איסלאמיסטיים, הנהנים מעוצמה וממימון רב ונעזרים בידידיהם באמצעי התקשורת ובאליטות האינטלקטואליות – הפועלים להסטת דעת הקהל לא נגד איראן וסוריה, המבקשות להביא לחורבנם, אלא דווקא נגד בעלות בריתם הטבעיות, ארצות־הברית וישראל. במערב כולו נשמעות יותר ויותר דעות לפיהן איראן גרעינית היא משהו ש"נצטרך ללמוד לחיות אתו"; כי עיראק זקוקה ל"אסטרטגיית יציאה", ושהמפתח האמיתי לשלום טמון לא בניצחון אלא בתיווך להסכם בין ישראל לפלסטינים ויצירת "הידברות" עם סוריה ואיראן. חוסר בהירות ניכר גם בישראל: על ידי הפרדת השאלה הפלסטינית מהמאבק בחיזבאללה ובאיראן, והסטת הדיון בחזרה לשאלת הוויתורים הטריטוריאליים וחילופי אסירים, מעניקים הישראלים תמריץ חיובי לתוקפנות ולטרור, מתעלמים מהתפקיד

שממלאת תנועת חמאס בסכסוך הכולל, ומעבירים מסרים פייסניים לעברה של סוריה. בדומה לאמריקנים בעיראק, הישראלים מטשטשים גם הם את דמותם האמיתית של אויביהם, את נחישותם ואת הנדרש כדי להביסם.

הסכנות הגדולות ביותר האורבות אפוא למערב ולישראל טמונות לא בחימוש צבאי או במערכי קרב, אלא בדרך תפיסת הסכסוך. כאן, בדומה למלחמת העולם השנייה ולמלחמה הקרה, לא ייתכן ניצחון בלא הגדרה ברורה של המטרה. גם פעולות שנחיצותן ודחיפותן אינן מוטלות בספק, כגון עצירת ההתחמשות הגרעינית של איראן, מחייבות הנהגה שאופייה האמיתי של הסכנה נהיר לה, והיא נהנית ממידה מספקת של תמיכה ציבורית – כזו שמאפשרת נקיטה בצעדים החלטיים. אך תוצאה זו מחייבת, ראשית כל, מאבק רעיוני, שיתחום את גבולות הסכסוך ויביא לבחינת הערכים המוטלים על הכף. ללא ניצחון בשלב זה לא ניתן יהיה לפתוח במערכה האמיתית: המערכה על החירות.

במשבר הנוכחי שמור לישראל תפקיד מפתח. מיקומה כניצבת בחזית העימות וככליא הברק של התוקפנות האיסלאמית, יצר מציאות שבה תגובותיה מהוות כעין מדד עבור שאר מדינות העולם הצופות בה בדריכות. מיום הכרזתה שימשה ישראל דוגמה למערב במספר זירות: ביכולתה לבצר את אופייה הדמוקרטי למרות שורת המלחמות שנלחמה בזו אחר זו; בלחימתה היעילה בטרור (מהניצחון על אש"ף בעזה בראשית שנות השבעים, דרך הפשיטה באנטבה ב-1976 ומבצע "חומת מגן" ב-2002); ובמכות המנע שהנחיתה על אויבים שלא נרתעו משילוב רטוריקה של השמדת-עם עם רכישת נשק מתוחכם (כפי שעשתה מול מצרים וסוריה ב-1967, ומול עיראק ב-1981). גם היום יכולה ישראל לשוב ולהיות מופת למדינה הגאה במורשתה; מדינה דמוקרטית היודעת להשיב מלחמה שערה מבלי להקריב את אופייה. אך כדי לעשות זאת נחוץ שגם ישראל תפזר את הערפל שבתוכו פעלה עד כה, תכיר במחירן האסטרטגי של תוצאותיה הערטילאיות של מלחמת לבנון השנייה, תאמץ חזון ברור ולכיד, ותגבש תכנית פעולה. ייתכן כי המדיניות הישראלית היא היא המפתח לאימוץ דרכי פעולה החלטיות ובהירות יותר על ידי המערב.

א יזו דמות יעטה מאבק זה? אל לנו להירתע מלקרוא לסכסוך בשמו: זוהי המלחמה הקרה השנייה, שבה ממלאת איראן תפקיד דומה לזה שמילאה ברית-המועצות במלחמה הקרה הקודמת. נקודות הדמיון בין איראן וברית-המועצות רבות: כמו הרפובליקה הסובייטית, דומה כי גם איראן היא

אויב שארצות־הברית (גם בהינתן עוצמתה האדירה) תעדיף שלא להתעמת מולו חזיתית בשדה הקרב, אלא תיאבק בו באמצעות שלוחיה, יהיו אשר יהיו; כמו המשטר הסובייטי, גם זה של האיאתוללות נשען על מהפכה אידיאולוגית המתנערת ממושג חירות האדם ודנה את מתנגדיה הפוליטיים למאסר ולמוות; כפי שסברו מנהיגי ברית־המועצות, מניח השלטון האיראני כי על מנת לשמר את התמיכה העממית בו – ובתוך כך את חזותו כ"מנצח" – חייב הוא להמשיך ולטפח מהפכות דומות בכל מקום שרק יוכל; ובדומה לברית־המועצות של שנות השמונים, סובל המשטר האיראני הנוכחי משתי חולשות ברורות, העשויות בסופו של דבר להביא למפלתו מבפנים: קיפאון כלכלי וניכור אידיאולוגי. קשה להניח כי חולשות אלו – הכרוכות בשיעורי אבטלה ואינפלציה דו־ספרתיים; בתלות מבנית הולכת וגוברת בהכנסות מנפט; ברמה זניחה של השקעות זרות ישירות; ובשוק מניות שאיבד יותר משלושים אחוזים מערכו מאז עלייתו של מחמוד אחמדינז'אד לכס הנשיאות – לא יגבו בסופו של דבר מחיר פוליטי כבד מן השלטון האיראני. לצד כל אלה יש למנות את השקעותיה הכבדות של איראן במלחמותיהם של אחרים, בחימוש צבאה שלה ובציוד ארגוני טרור המסונפים אליה והסרים למרותה. זאת ועוד, רובם הגדול של צעירי איראן אינם מזדהים כיום עם האידיאולוגיה האיסלאמיסטית של השלטון, ורבים מהם לועגים בחשאי למשטר (על כך, ראו סקירתה של מרלה ברוורמן על שני ספרים חדשים בנושא זה, בעמ' 115–121 בגיליון זה).

האם יש סיכוי להפלת המשטר המהפכני באיראן? כדי להשיב על שאלה זו מוזמן המערב ללמוד מהאופן שבו הובסה ברית־המועצות במלחמה הקרה הראשונה. בשנות השמונים יצאו מדינות המערב, בהנהגת ארצות־הברית, למערכה במגוון רחב של חזיתות – צבאית, טכנולוגית, דיפלומטית ותקשורתית – שמטרתן לחשוף בפני האליטות הסובייטיות את אזלת ידו של המשטר בכל תחומי החיים ואת קריסתו הממששת ובאה. על ידי הסלמה מכוונת של מרוץ החימוש והטלת סנקציות מסחריות על ברית־המועצות, הגבירה ארצות־הברית את הלחץ על הכלכלה הסובייטית. במקביל, חיזק המערב את ידיהם של מתנגדי המשטר בתוככי ברית־המועצות באמצעות תמיכה ישירה, שיגור שידורי רדיו ללב האימפריה הסובייטית והשמעת הצהרות דרמטיות, דוגמת נאום חומת ברלין הנודע של רונלד רייגן משנת 1987. תמיכה בגורמים אנטי־קומוניסטיים ברחבי העולם, מאמריקה הלטינית דרך אפריקה ומערב אירופה ועד אפגניסטן, סייעה לבלום את התרחבות הגוש הקומוניסטי ואפילו תרמה להסגתו לאחור.

המטרה, מכל מקום, הייתה אחת: להבהיר לאנשי האליטות הסובייטיות כי ספרי ההיסטוריה העתידיים ימקמו אותם ברשימת המפסידים.

האסטרטגיה מרובת החזיתות שנקטו מדינות המערב, בצוותא עם כלכלתה המתמוטטת של ברית-המועצות והניכור האידיאולוגי שהלך ופשה באוכלוסייתה הצליחו להביא למפלתו של משטר אשר בימי כהונתו של הנשיא ג'ימי קרטר נתפס ככוח הרסני בעל ממדים היסטוריים, שהמערב, במקרה הטוב, יוכל רק לעכב את התקדמותו. מחסני הנשק הגרעיני האדירים, היומרות לשליטה חובקת עולם והאידיאולוגיה שדיברה בקול ברור על ההיסטוריה העולמית – אף לא אחד מהם הצליח להגן על ברית-המועצות מפני מאמצי הנחושים והמאוחדים של העולם החופשי. אולם מאבק זה מעולם לא היה מתרחש ללא שינוי בהלך הרוח הפנימי במדינות המערב, שנשען על אמונה כי הניצחון הוא בהישג יד, כי המשטר הסובייטי אינו גזירת גורל, וכי מאמץ משותף יוכל להביא לשינוי פני ההיסטוריה. כל אלה נבעו מבהירות מחשבתית שהביאה לניסוח מחדש של מטרות המאבק.

רוב המדדים מורים כי איראן היא מטרה קלה יותר מברית-המועצות בשעתה. איראן עדיין אינה מחזיקה בנשק גרעיני או בטילים בליסטיים בין-יבשתיים; בניגוד לקומוניזם האדום, האידיאולוגיה האיסלאמית אינה גורפת הצלחה בקנה מידה עולמי; מנגנוני הפיקוח והכפייה האיראניים נופלים ביעילותם מהגולאג והקג"ב; והמהפכה שעליה היא נשענת איננה ותיקה דיה למחות את זכרם של ימים טובים יותר בקרב חלק גדול מאוכלוסייתה. לכאורה, האתגר העומד בפני המערב אמור להיות קל יותר שעה שהוא יוצא למערכה של לחץ בלתי מתפשר על המשטר האיראני – החל מחיזוק ההתנגדות באמצעות האינטרנט דרך ערעור יסודות השלטון באמצעות קבוצות התקוממות פנימיות, השמדת פרויקט הגרעין, הטלת סנקציות כלכליות הולכות וגוברות, ועד לחימה וניצחון במלחמות שמנהלת איראן באמצעות שלוחיה – על מנת ליצור את שינוי המומנטום הדרוש במאזן הכוחות כך שאוכלוסיית איראן תוכל לפעול להפלת המשטר, כפי שעשו תושבי המדינות הנתונות לשלטון קומוניסטי בשנות השמונים והתשעים.

אלא שהמערב מתקשה להבחין בקווי הדמיון בין הסכנה שצופן משטר האיאתוללות לבין זו שנשקפה מהגוש הסובייטי בזמנו. שכן חרף נחיתותם

היחסית בהשוואה לצבאות מדינות המערב, ערוכים כוחות הג'יהאד להילחם עד להשגת מטרותם. על המחסור באמצעים טכנולוגיים ותעשייתיים הם מפצים בכריזמה, ביחסי ציבור מתוחכמים, בנחישות, בלכידות אידיאולוגית וברוח הקרבה עצמית. ומעל לכל, עומדים לרשותם ביטחון עצמי, בהירות ונכונות לשלם מחיר – תכונות המגבירות במידה רבה את סיכוייהם להמשיך ולהרחיב את תחום השפעתם, עד שייתקלו באויב נחוש לא פחות.

כשם שהקומוניזם האנטי-אמריקני לא נעלם עם קריסתה של ברית-המועצות, כך יהא זה גם תמים לקוות שמפלתו של המשטר באיראן תשים קץ לג'יהאד העולמי. לצד תנועת השיעה המשיחית משגשג עדיין ערב-רב של מהפכנים סונים ווהאבים, מאל-קאעידה ועד חמאס, הנחושים להמשיך במאבקם במערב גם אם תובס איראן. מכל מקום, אין כל ספק שאיראן נהנית היום ממידה רבה של הערצה, על שום היותה מקור השראה ומימון עבור הג'יהאד העולמי, ועל הניצחונות המרשימים שנחלה אל מול צבאות המערב ובני בריתם בכל רחבי המזרח התיכון – ובמיוחד בעיראק (שם מסכלים שלוחיה את מאמצי האמריקנים להשיג רגיעה), וכן על הצלחתה לחולל שינוי במדיניות ארצות-הברית ביחס לנוכחותה הצבאית במדינה זו. איראן איננה האויב היחיד, אך היא מחזיקה בגאון בדגל המאבק. רק באמצעות מפלתה של איראן ניתן יהיה לראות את סימני הניצחון הראשונים במלחמה הקרה השנייה.

דוד חזוני הוא העורך הראשי של תכלת.